Aleksandar A. Miljković

DEJVID MEKENZI KAO PROUČAVALAC NAŠE NOVIJE ISTORIJE

Dejvid Mekenzi:
Milovan Milovanović, srpski diplomata i književnik
Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i AIZ "Dosije"
Beograd, 2007.

Čast mi je i zadovoljstvo da ponovo govorim o gospodinu Dejvidu Mekenziju i njegovoj najnovijoj knjizi o velikom srpskom državniku i političaru Milovanu Milovanoviću.*

Naime, u ovom istom zdanju imao sam prilike da govorim i o njegove dve ranije knjige, u kojima se bavio srpskim državnicima i političarima Jovanom Ristićem i Jovanom Marinovićem. Gospodin Mekenzi je odavno poznat i priznat u našoj istorijskoj nauci. Njegovi najglavniji radovi iz novije srpske istorije su svi objavljeni na našem jeziku i predstavljaju temeljna dela u kojima se obrađuje istorija srpskog naroda. Knjigama o Iliji Garašaninu, Dragutinu Dimitrijeviću-Apisu, Jovanu Ristiću, Jovanu Marinoviću i Milovanu Milovanoviću on će, može se slobodno reći, ostaviti trajan trag u našoj istorijskoj nauci i našoj kulturi.

Studije o srpskim političarima i znamenitim ličnostima koncipovane su kao monografije, i sintetičke su po svom karakteru. Gospodin Mekenzi se služi arhivskom građom – čak je i sam radio u našim arhivama na njenom prikupljanju. Međutim, kao istoričar on je ipak prevashodno sintetičar. Usmeren je ka tome da celovito sagleda ličnosti o kojima piše. Da u celini odredi njihovo mesto i njihov doprinos novijoj srpskoj istoriji. No da s tim u vezi odmah kažem i to da, ako je neko od ovih ličnosti svojim radom i delom doprineo razvitku političke i teorijske misli svog doba, i taj deo njegove delatnosti gospodin Mekenzi je ugradio u svoju sintezu kao njen integralni deo. To je karakteristično naročito za njegovu poslednju studiju o Milovanu Milovanoviću. Jer Milovanović je, učestvujući na međunarodnim skupovima u Hagu i drugim, značajno doprineo izgradnji nekih međunarodnih pravnih institucija. O tome je u nas pisano, i gospodin Mekenzi je sve to marljivo zabeležio u svojoj knjizi. No Milovanović je objavljivao i druge vredne radove iz oblasti međunarodnog i ustavnog prava, koje je većinom napisao kao profesor Pravnog fakulteta beogradske Velike

* Izlaganje Aleksandra A. Miljkovića na Opštem seminaru Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu 17. aprila 2007. godine

škole (kasnije Beogradski univerzitet). I tu je njegovu delatnost gospodin Mekenzi takođe sagledao u okviru Milovanovićeve ukupne političke, naučne i javne delatnosti.

Međutim, meni se čini, i želim da na to ovom prilikom i posebno ukažem, da se u izboru političkih ličnosti koje je odabrao za predmet svojih monografskih studija (s izuzetkom Dragutina Dimitrijevića-Apisa, koji, strogo uzev, nije bio političar, bar ne u onom klasičnom smislu) gospodin Mekenzi u mnogome rukovodio time da to budu oni srpski političari i državnici koji su u svoju političku i državničku aktivnost unosili moderan, zapadnjački duh i stil. A naročito u izboru svojih političkih ciljeva, pravca i načina svoje političke delatnosti.

Svako od njih je na srpskoj političkoj sceni delovao, u krajnjoj liniji, u skladu s modernim evropskim shvatanjima svog doba. Svako je od njih doprinosio – doduše svako na svoj način i zavisno od svog obrazovnog nivoa, škola koje je pohađao ili završio, kao i od onog što je poneo sa sobom iz sredine iz koje je potekao – da Srbija u političkom pogledu bude bliža Evropi, a dalja od Orijenta, od one politike koja je često bila karakteristična za novonastale balkanske države, kao i od shvatanja i ponašanja tipičnog za balkanske državnike i političare. No da s ovom konstatacijom u vezi uzgredno napomenem da doprinos svakog od njih nije zbog toga bio, a nije ni mogao da bude, u nekom oštrijem kontrastu prema doprinosima ostalih srpskih političara. U svom izboru, gospodin Mekenzi je od ustavobraniteljskih političara odabrao da piše o Iliji Garašaninu, od političara iz doba kralja Milana Obrenovića o Jovanu Ristiću i Jovanu Marinoviću, a od političara iz doba kraljeva Aleksandra Obrenovića i Petra I Karađorđevića o Milovanu Milovanoviću. Jer ma šta ko od nas o tome mislio, sigurno je da je svako od njih u srpsku politiku unosio evropski duh, evropska shvatanja i evropski stil više od drugih srpskih političara i državnika koji su u tom razdoblju delovali na našoj političkoj sceni. Iz ovoga bi se možda mogao izvesti zaključak da gospodin Mekenzi nije naklonjen političarima i državnicima u čijim su političkim shvatanjima i političkom delovanju bili u većoj meri izraženi balkanski i orijentalni pogledi i stil (izraziti primeri za to su Toma Vučić-Perišić i Avram Petronijević iz Garašaninovog, ili neki radikalski političari i državnici iz doba Jovana Ristića i Milovana Milovanovića). Njegovo interesovanje je van svake sumnje bilo usmereno u tom pravcu. Međutim, to ni u kom slučaju ne znači da je gospodin Mekenzi pristrasan kao istoričar, da ima svojih simpatija i antipatija među srpskim političarima i državnicima. Iz galerije srpskih državnika i političara on je izvršio izbor onih o kojima će pisati, ali s isključivim ciljem da sagleda njihovu pravu istorijsku vrednost, i to da ih portretiše onakvima kakvi su bili i kakvi su izgledali u stvarnosti, kao i da istakne njihov značaj i ulogu u događajima i izazovima sa kojima su se suočavali – bez ikakvih doterivanja i iskrivljavanja. Njegova objektivnost u izradi istorijskih studija je besprekorna. On ne prećutkuje činjenice, ne krivotvori ih, a za svoje sudove, kad god je to moguće, upućuje na naše priznate istoričare. Gospodin Mekenzi se bavi istorijom kao naukom po vokaciji.

Istakao bih ovom prilikom još jednu karakteristiku gospodina Mekenzija kao istoričara. On se u svojim istorijskim studijama oslanja najviše na naše novije i najnovije istoričare. Kad, na primer, piše o Milovanu Milovano-

viću, on se manje poziva na studiju Slobodana Jovanovića iz Srpskog književnog glasnika (iz 30-ih godina prošlog veka) i druge njegove spise u kojima piše o ovom našem znamenitom političaru i državniku, a mnogo više na ono što je o Milovanoviću pisao, na primer, gospodin Dimitrije Đorđević. No on se isto tako poziva i na radove autora koji su do sada manje korišćeni i manje poznati, iako zbog toga nisu ništa manje vredni. Jedan od onih koje vrlo često navodi je Jovan Popović, odnosno njegova knjiga *Neimari Jugoslavije* (Beograd, 1934), dok je drugi, američki istoričar M. B. Petrovich (Petrović), na čije se delo *A History of Modern Serbia, 1804–1918*; (Vol. 2, New York and London, 1976) takođe vrlo često poziva. Pri tom, naravno, on ume da iskoristi kao izvore i dela naših pomalo zaboravljenih, ali zbog toga ne manje dragocenih i vrednih pisaca i svedoka istorijskih događaja, kao što je, na primer, Dimitrije Popović. Ipak, u izboru literature o našoj novijoj nacionalnoj istoriji on je pretežno orijentisan na istorijska dela našeg doba, odnosno na ona koja su bliža našem dobu.

O velikim ličnostima naše istorije kao što su Ilija Garašanin, Jovan Ristić ili Milovan Milovanović – kao i o velikim ličnostima uopšte – svaka generacija određuje svoj stav i procenjuje njihovo delo prema svojim pogledima i merilima. Gospodin Mekenzi pripada najnovijem dobu i prirodno je da je najviše u sazvučju s današnjim generacijama istoričara. "Njegov pogled na Milovanovića, to je pogled naše generacije na ovog našeg državnika i političara, ili barem nekih od istoričara naše generacije." Iz tog razloga bi se za njegovo delo o Milovanu Milovanoviću – ali i za njegova dela o Iliji Garašaninu, Jovanu Ristiću i Jovanu Marinoviću – slobodno moglo da kaže da "predstavlja generacijski tribut našoj istorijskoj nauci."

Na kraju ovog izlaganja ponoviću reči iz završnog pasusa svog predgovora knjizi gospodina Mekenzija o Milovanu Milovanoviću:

"Srpska nauka je odala dostojno priznanje gospodinu Mekenziju za njegov pasionirani rad na obradi naše novije istorije. On je još pre više godina (1988) izabran za člana Srpske akademije nauka i umetnosti, i to zbog svojih knjiga i drugih radova iz srpske istorije. No ovo priznanje je za njega očigledno bilo samo podsticaj da se s još većom predanošću posveti temama iz novije srpske istorije. Ali ono što je najvažnije da se zna jeste da je on danas široko prihvaćen i priznat u našoj sredini kao autor i naučnik koji nam otkriva izvesne aspekte naše sopstvene prošlosti. (...) Njegovi radovi su postali deo naše ukupne duhovne riznice (...)."